

České a moravské včelařství na křižovatce?

České včelařství bylo vždy pýchou svého oboru. Zejména v nedávné minulosti, kdy tradičně z velké většiny zájmoví chovatelé dokázali i přes omezené možnosti komunikace díky vynalézavosti a pozorovacímu talentu udržovat technologický krok se světem. Naši včelaři se také dokázali jako jedni z prvních dobře vypořádat s invází roztoče *Varroa destructor*, který se stal postrachem evropského včelařství v 80. letech.

V současné době je u nás chov včel jako zájmová oblast stále velmi rozšířen, nicméně od poloviny 90. let nastoupil sestupný trend. Na počátku 90. let bylo u nás na 80 000 včelařů s celkem asi 800 tisíci včelstvy. Dnes se počet chovatelů blíží 50 tisícům a počet včelstev rovněž klesá k 500 tisícům. Tak jako v celém zemědělství, je pokles dán zcela prozaicky snížením rentability odvětví po roce 1989, v oblasti chovu včel ještě umocněno tím, že více než tři čtvrtiny včelstev chovají včelaři se stavem do 10 včelstev, jako skutečnou hobby záležitost. V kombinaci s vysokým průměrným věkem chovatelů, který je ještě vyšší než průměr v zemědělství jako celku a do oboru příliš mladých lidí nepřichází, to znamená rušení chovů při příležitosti jejich ukončení z důvodů věku nebo třeba likvidace kvůli nákaze. Mállokterý soukromý chovatel si totiž může dovolit investovat peníze do obnovy technologií a rozšiřování chovu, když tyto šly prudce nahoru a ekonomická návratnost v důsledku poklesu cen medu a růstu cen cukru se rapidně snížila.

Aktivní prodej medu

Do roku 1989 cena medu při prodeji ze dvora i v centrálně řízeném výkupu dosahovala cca 50 Kč/kg. Dnešní realita je kolem 30 až 40 Kč/kg u výkupních organizací, přičemž cena cukru, kterým je třeba včelstvům po medobraní nahradit odebrané zásoby, aby mohla přezimovat, se pohybuje kolem 20 Kč/kg. Do nákladů na chov včel je však třeba započítat i výdaje na léčení nákaz, obnovu voskového díla, opotřebením úlů a chovatelských pomůcek, dopravní náklady a další režii chovatele. Pokud se tedy včely v amatérských podmínkách chovají, bývá to často na úkor technologie, tedy používání starých úlů, které neodpovídají moderním možnostem efektivity chovu, ale ani současným požadavkům na hygienu chovu a předcházení nákazům. Příležitostí je v poslední době umožněná cesta aktivního prodeje medu ze dvora, ať už přímo v bydlíšti včelaře nebo třeba v blízkém obchodě s potravinami. Zde může cena za kg kvalitního medu dosáhnout, ale i přesáhnout 100 Kč. Vyžaduje to však již vlastní aktivitu, ale i další investice do marketingu. Ukázat v čem je med konkrétního včelaře výjimečný, odkud pochází, jak je zpracován. Znamená to opatřit sklenice vkusnou etiketou, zkrátka jít se svým jménem na trh a přijmout větší odpovědnost. Toto však není většině včelařů vlastní a není divu, díky průměrnému věku chovatelů a dlouhodobě zažitým zkušenostem.

Výhodou českého včelařství je stálá, téměř stoprocentní, organizovanost chovatelů včel v Českém svazu včelařů. To umožňuje unikátně koordinovat zejména zdolávání nákaz, jako je varroáza, účinně jednat se státními orgány, usnadnit malým včelařům přístup k dotacím apod. I ČSV se snaží zvýšit povědomí naší veřejnosti o medu, kdy domácí spotřeba medu stále pokulhává za západoevropskou úroveň a od nás se med spíše exportuje. Avšak na druhou stranu i dováží z mnoha zemí světa. Spotřebitele je třeba naučit, že med není jen lék, který je třeba užívat jako vzácnost po kapkách, ale že je to regulérní potravinu, navíc přírodní a s pozitivními účinky na lidské zdraví. O přínosech dalších včelích produktů a výrobků nemluvě.

Vznikající včelí farmy

Přesto se u nás, a bohužel až nyní, začíná aktivněji rozvíjet pojem o včelařských provozech jako soukromých podniků s profesionálním zaměřením na chov včel a podnikání v obchodu s medem, dalšími včelími produkty, jejich zpracování a výrobu a prodej včelařských potřeb, chcete-li, včelích farmách. Začíná zde vystávat skupina mladších generací včelařů, kteří budou chovat včelstva ve větším množství (desítky včelstev) poloprofesionálně, při svém hlavním zaměstnání, avšak v tom případě budou nuceni se prodeji medu také aktivně věnovat a dále skupina profesionálních chovatelů (EU označuje za komerční včelařský provoz farmu od 150 včelstev výše), kteří ovšem, aby je provoz uživil, budou muset chovat stovky včelstev s průměrným výnosem nad 30 kg medu. Vybavit se technikou pro přísun včelstev k medujícím plodinám za úče-

lem dokonalého využití snůšky a vybavit se zařízeními pro skladování, úpravu a balení medu, na což se vztahují celkem přísné veterinární předpisy a tím i poměrně vysoká finanční náročnost na pořízení zařízení. Komerčních včelařských farem je u nás momentálně asi 80. Často se však pro doplnění své ekonomiky musí zabývat i dalšími činnostmi, jako je obchod s včelařskými potřebami, výroba a prodej úlů, truhlářská činnost apod. Tito včelaři také mají možnost a věrme, že i schopnosti, využít všech programů, které na rozvoj včelařství organizuje EU i naše MZe. Zvláště když jde o obor, který má co přispět nejen zemědělství a potravinářství, ale velmi vážně i životnímu prostředí.

Do budoucna lze předpokládat, že s větším včelařů jich bude pravděpodobně rychle ubývat. Avšak včelařská základna bude zřejmě stále postavena na zájmových chovatelích. Základna je totiž dost velká. Vzhledem k celkovému počtu obyvatel patříme spolu se Slovenskem a Slovinskem k včelařským velmocem, když u nás včelaři 0,5 % populace. V ostatních zemích EU je to kolem 0,1 až 0,2 % obyvatel. Nejvíce včelařů početně je v Německu a Francii. Avšak my jsme i v tomto ukazateli asi na 6. místě v Evropě.

Nové technologie otázkou efektivity

Další otázkou, v našem včelařství často diskutovanou, je technologická úroveň chovů a s tím související úlová technologie. Ta doznává po otevření hranic a obchodu po vstupu do EU potenciálu značných změn. Bohužel jen

potenciálu. V reálu s růstem cen včelařského vybavení začíná včelařská technologie českých a moravských včelařů zaostávat za světem. Mnoho včelařů dodnes včelaří v jedno nebo dvouprostorových úlech a nechtějí příliš rozumět novým nástavkovým technologiím. Mají zkušenost s tou jednou, které věří a dosahované výnosy jim stačí. Pro moderní včelařství a předcházení a léčbu včelích nálezů je nejvýhodnější nástavková technologie, která je rozšířená i všude ve světě. Je možné s ní dosahovat vysoké efektivitu, pro snadnou rozebíratelnost díla, menší náročnost na manipulaci a celkově lepší pracovní pohodu. Hlavně však umožňuje lepší reakci na jarní rozvoj včelstva a jeho dokonalejší řízení včelařem. V této souvislosti je spíše podružná otázka rámkové míry, kdy byla snaha po celá desetiletí ji u nás sjednotit na rozměru 39 x 24 cm. Každému včelaři může vyhovovat z nejrůznějších důvodů jiná, např. 37 x 30. Dostala se k nám i na světě nejrozšířenější úlová technologie typu Langstroth s délkou rámu 44,8 cm a několika variantami jeho výšky. Dnes není problém sehnat si následné příslušenství, jako jsou medomety, mezikomety apod. na jakoukoliv rámkovou míru.

Varroáza pod kontrolou, mor na vzestupu

Další problémy, které sužují české včelařství jsou nákazy. Jak už bylo výše uvedeno, díky vysoké organizovanosti a také díky činnosti Výzkumného ústavu včelařského, což je jedna z organizací ČSV, se podařilo stabilizovat situaci s varroázou. Vývoj nákazy včelstev roztočem probíhá v určitých vlnách, na které je možno veterinárně reagovat aplikací léčiv, kterých je dnes již více druhů, bez toho aby zanechávala rezidua v produktech. Přes složky včelařského svazu se veterinární opatření snadno a rychle dostanou k jednotlivým chovatelům. Narůstajícím problémem posledních měsíců zejména na Moravě a v Čechách na Královéhradecku je výskyt karanténní bakteriální nákazy morem včelího plodu. V souladu s ochranou včelích produktů proti reziduím léčiv, která platí v naší republice, se

tato nákaza nesmí léčit a zasažená včelstva se musí zlikvidovat spálením. Navíc v 5 km ochranném pásmu v okolí ohniska nákazy nesmí na 1 rok nastat žádný přesun včelstev, což postihuje i ostatní včelaře. Taková opatření jsou nutná ke zdolání nákazy, která v inkriminovaných územích nabírá na síle a znamenala již jen v posledních měsících likvidaci stovek včelstev. Také med od postižených včel, přestože není nijak umenšen na kvalitě pro lidskou spotřebu, nemohou včelaři od zlikvidovaných nakažených včelstev normálně prodat. Proto působí velmi nepatřičně, že podle zveřejněného průzkumu se u nás v obchodní síti vyskytuje téměř 90 % medu pozitivního na spóry moru včelího plodu, zatímco při prodeji ze dvora od včelařů výskyt spór nedosahuje ani 20 %. To je věc, která dále diskriminuje med od našich včelařů proti dalšímu obchodu. Veterinární předpisy v případě zdolávání moru včelího plodu by tedy zasloužily přehodnocení s jeho rostoucím výskytem a dopady, zejména finančními, na včelaře. Určitě nikoliv ve smyslu změkčení, ale určitého zefektivnění, aby tolik neutlumovaly a neznerovnoprávňovali včelařství v postižené oblasti.

Přestože včelař, který musel v důsledku nákazy své včely zlikvidovat, dostává od MZE určitou finanční náhradu, může to být pro značnou část z nich takový zásah do letité piplavé práce, že již své chovy neobnoví. České a Moravské včelařství tedy pravděpodobně nastupuje určitou sestupnou fázi, věřme však, že to také bude fáze obnovy, že se chov včel u nás dostane na obvyklou nebo tradičně vyšší technologickou a strukturní úroveň jako v okolním světě. Ostatně doufejme, že se tomu i nadále bude snažit svými programy napomáhat i náš stát, zemědělské spolky a jednotlivé kraje. Včelařství je pro naše zemědělství důležité.

*Ing. Václav Jirka, Jaroměř
(Zemědělec, leden 2007)*

